אָמַר לֵיהּ בעל הבית, לֹא – אינני מסכים שתישאר בסעודתי, אָמַר
לֵיהּ בר קמצא, יָהֵיבְנָא לָךְ דְּמֵי פַּלְגָא דְּסְעוּדְתֵיךְ – אשלם לך חצי
מהוצאות סעודתך, אָמַר לֵיהּ בעל הבית, לֹא, אָמַר לֵיהּ בר קמצא,
יָהֵיבְנָא לָךְ דְּמֵי כּוּלָּהּ סְעוּדְתֵיךְ – אשלם לך את כל הוצאות
הסעודה, אָמַר לֵיהּ בעל הבית, לֹא, נְקָטֵיהּ – אחזו בְּיָדֵיהּ, וְאוֹקְמֵיהּ
– והקימו ממקומו וְאַפֵּקֵיהּ – והוציאו מביתו.

אָמַר בר קמצא בליבו, הוֹאִיל וַהֲווּ יָתְבֵי רַבָּנָן – מכיון שחכמי
ישראל ישבו בסעודה, וְלֹא מָחוּ בֵּיהּ בבעל הבית, שְׁמַע מִינַּהּ קָא
נִיחָא לְהוּ – הרי שהיה נוח להם בבזיוני. אֵיזִיל – אלך אֵיכּוֹל בָּהוּ
קוּרְצָא בֵּי מַלְכָּא – להלשינם בבית המלך.

אָזַל – הלך וְאָמַר לֵיהּ לְקֵיסָר מָרְדוּ בָּךְ יְהוּדָאֵי. אָמַר לֵיהּ הקיסר מִי
יֵימַר – מי יאמר לי שאתה צודק, אָמַר לֵיהּ בר קמצא, שְׁדַר לְהוּ
קוּרְבָּנָא – שלח להם קרבן, וְחָזֵית אִי מַקְרְבִין לֵיהּ – ותראה אם
יקריבו אותו, אָזַל שָׁדַר בְּיָדֵיהּ עֶגְלָא תִּלְתָּא – הלך הקיסר ושלח
בידו עגל מובחר שנולד שלישי לאמו.

בַּהֲדֵי דְּקָאתֵי – בהיותו בדרך שְׁדָא בֵּיהּ מוּמָא – הטיל בו מום בְּנִיב
שָׂפָתַיִם – בשפתו העליונה. וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שהטיל המום
בְּדוּקְנָן שֶׁבָּעַיִן – בקרום המכסה את העין. שזה בדוּכְתָּא דְּלָדִידָן –
במקום שלשיטתנו היהודים הֲווּ מוּמָא, וּלְדִידְהוּ – הגויים לָאו
מוּמָא הוּא מכיון שאינו מחוסר אבר.

סָבוּר רַבָּנָן לְקַרוּבֵיהּ עם מומו, מְשׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת. אָמַר לְהוּ רַבִּי
זְעִירָה בְּנֵי אַכְּקוּלָם, אם יקריבוהו יֹאמְרוּ הרואים שֶׁבַּעֲלֵי מוּמִין
קְרֵיבִין לְגַבֵּי מִזְבְּחָא. סָבוּר רבנן לְמִיקְטְלֵיהּ את בר קמצא, דִּלְא לִיזִיל
וְלֵימָא – בכדי שלא ילך לקיסר לומר לו. אָמַר לְהוּ רַבִּי זְעִירָה, אם
נהרגנו יֹאמְרוּ הרואים שֶׁהַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים יֵהָרֵג.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֲנָוָתָנוּתוֹ שֶׁל רַבִּי זְעִירָה בֶּן אַכְּקוּלָם, הֶחֱרִיבָה אֶת
בֵּיתֵנוּ, וְשָׂרְפָה אֶת הֵיכָלֵנוּ, וְהִגְלִיתָנוּ מֵאַרְצֵנוּ.

הבין הקיסר שהיהודים מרדו בו, שָׁדַר עֲלַוֵּיהוּ לְגִירוֹן קֵיסָר – שלח
עליהם את נירון קיסר למלחמה, כִּי קָאָתֵי – כאשר בא נירון קיסר,
עשה לעצמו סימן וקסם לראות אם ינצח במלחמתו, שָׁדָא גֵּירָא –
זרק חץ לְמִזְרָח, אָתָא – בא החץ וְנָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. זרק חץ לְמַעֲרָב,
אָתָא החץ וְנָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. זרק חץ לְכל אחת מֵאַרְבַּע רוּחוֹת
הַשָּׁמַיִם, אָתָא נָפַל בִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר לֵיהּ נירון קיסר לְיָנוֹקָא, פְּסוֹק לִי
פֻּסּוּקֵיךְ – אמור לי את הפסוק שלמדת, אָמַר לֵיהּ הינוקא את
הפסוק (יחזקאל כה יד) 'וְנָתַתִּי אֶת נִקְמָתִי בֶּאֱדֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְגו'.
אָמַר נירון קיסר בליבו קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעֵי – רוצה לְחָרוּבֵי בֵּיתֵיהּ
וכפי שהראו החיצים שנפלו על ירושלים, וּבָעֵי לְכַפּוּרֵי יְדֵיהּ בָּהֲהוּא
גַּבְרָא – ורוצה לקנח את ידיו ולהטיל את האשמה עלי ולהעניישני,
וכפי שנאמר בפסוק שאמר התינוק, עֶרֶק – ברח וְאָזַל וְאִיעֲיֵיר –
והלך והתגייר, וְנָפַק מִינֵּיהּ רַבִּי מֵאִיר – ויצא רבי מאיר מזרעו.

כאשר ראה הקיסר שנירון קיסר ברח, שָׁדַרֵיהּ עֲלַוֵּיהוּ לְאַסְפַּסְיָינוּס
קֵיסָר, אָתָא אספסיינוס, צַר עָלָהּ תִּלַּת שְׁנֵי – עשה מצור על
ירושלים שלוש שנים.

הָווּ בָּהּ הָנְהוּ תִּלְתָּא עֲתִידֵי – בירושלים היו שלשה עשירים
מופלגים, נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, וּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ, וּבֶן צִיצִית הַכְּסָת.
נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן נקרא כן על שם שֶׁנִּקְרָה לוֹ חַמָּה בַּעֲבוּרוֹ – שזרחה
השמש בעבורו. בֶּן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ היה נקרא כן על שם שֶׁכָּל עִנְיָנִם
הַנֵּכְנָם לְבֵיתוֹ בְּשָׁהוּא רָעֵב כְּכֶלֶב, היה יוֹצֵא כְּשָׁהוּא שָׂבֵעַ. בֶּן צִיצִית
הַכְּסָת היה נקרא כן משום שֶׁהיה הולך על גבי כסתות, וְהָיְתָה
צִיצִתוֹ נִגֶּרֶרֶת עַל גַּבֵּי כֻּסָּתוֹת. אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים ששמו היה
בן ציצית, והטעם שנקרא שמו הכסת, על שם שֶׁכשהיה הולך
לרומי הָיְתָה כִּסָּתוֹ – כסאו מוּטֶלֶת בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי.

עשיר חַד אָמַר לְהוּ, אֲנָא זַיֵּינָא לְהוּ בְּחִיטֵּי וְשַׂעֲרֵי – אני אזון את
תושבי העיר בחיטים ושעורים. וְחַד אָמַר לְהוּ, בְּדַחֲמָרָא וּבְרַמְלָחָא
וּמְשָׁחָא – יין מלח ושמן. וְחַד אָמַר לְהוּ בְּדֵצִיבֵי – עצים להסקה.
וְשַׁבְּחוּ רַבָּנָן לְדֵצִיבֵי – ושיבחו חכמים את העשיר שסיפק עצים, לפי
שהשימוש בעצים הוא רב ביותר, דְּרַב חִסְדָּא את כָּל אַקְלִידֵי –
מפתחותיו הָווּ מָסְרִי לְשַׁמָּעֵיהּ – היה מוסר למשרתו, סַר מְדֵצִיבֵי –
חוץ מהמפתחות של אוצר החיטים, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, אַכְלָא דְּחִיטֵּי
– בשביל להשתמש באוצר חיטים אחד, בָּעֵי שַׁיתִּין אַכְלֵי דְּצִיבֵי –
צריך שישים אוצרות עצים, שבהם יסיקו את התנור ויאפו
מהחיטים פת.

חַיָּה לְהוּ לעשירים אלו אוצרות לְמֵיזַן – לזון את העיר במשך
עֲשָׂרִים וְחַד שַׁתָּא – שנים.

הָווּ בְּהוּ בירושלים הָנְהוּ בְּרִיוֹנֵי – אנשים ריקים ופוחזים, אָמְרוּ לְהוּ
רַבָּנָן, נֵיפּוֹק וְנֵעֲבִיד שָׁלְמָא בַּהֲדֵיהוֹ – נצא ונעשה שלום עם
הרומאים, לֹא שַׁבְקִינְהוּ – לא הניחום, אָמְרוּ לְהוּ הבריונים נֵיפּוֹק
וְנֵעֲבִיד קְרָבָא בַּהֲדֵיהוֹ – נצא להלחם ברומאים, אָמְרוּ לְהוּ רַבָּנָן לָא
מַסְתַּיְינָא מֵילְתָא – לא נוכל לנצחם, קָמוּ הבריונים, שרצו הכריח
את תושבי העיר להלחם ברומאים, וּקְלָנְהוּ לְהָנְהוּ אַמְכְּרֵי דְּחִיטֵּי
וְשַׂעֲרֵי – ושרפו את אוצרות התבואה והעצים, וַהֲווּ כַּפְּנָא – ונהיה
רעב.

מַרְתָּא בַּת בַּייתוֹס, עַתִּירְתָּא דִּירוּשָׁלַיִם הֲוָיָא – היתה עשירת
ירושלים, שַׁדַּרְתָּהּ לְשַׁלּוּחָהּ – שלחה את שלוחה וְאָמְרָה לֵיהּ זיל
אַיְיתִי לִי סֶמִידָּא – לך וקנה לי סולת, אַזְדָּאוּל – עד שהלך, אֵיזְדַּבַּן –
נמכרה כל הסולת, אָתָא אָמַר לָהּ – בא ואמר לה סְמִידָּא לֵיכָּא –
אין סולת, חֵיזְרָתָא אֵיכָּא – יש עדיין פת נקיה, אָמְרָה לֵיהּ, זיל אַיְיתֵי
לִי – לך והבא לי אותה, אַזְדָּאוּל אַזְדַּבַּן גם הפת הנקיה, אָתָא וְאָמַר
לָהּ, חֵיזְרָתָא לֵיכָּא, גּוּשְׁקָרָא אֵיכָּא – פת נקיה אין, אך יש פת קיבר.
אָמְרָה לֵיהּ, זיל אַיְיתֵי לִי, אַזְדָּאוּל אַזְדַּבַּן גם פת הקיבר. אָתָא וְאָמַר
לָהּ, גּוּשְׁקָרָא לֵיכָּא, קִימְחָא דִּשַׁעֲרֵי – קמח שעורים אִיכָּא. אָמְרָה
לֵיהּ, זיל אַיְיתֵי לִי. אַזְדָּאוּל אֵיזְדַּבַּן. מרתא בת בייתוס חָיְתָה שָׁלְיְקָא
מָסְאָנָא – היתה הולכת בלא מנעלים, אָמְרָה, אִיפּוֹק וְאַחֲזֵי אִי
מַשְׁכַּחְנָא מִידֵי לְמֵיכַל – אצא לראות האם אמצא דבר מה למאכל,
אִיתֵיב לָהּ פַּרְתָּהּ בְּכַרְעָא – נבדק לה צואת בהמה ברגלה וּמַתָּה
מחמת גועל. קָרֵי עֲלָהּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי את הפסוק (דברים כח נו)
'הָרַכָּה בָּךְ וְהָעֲנֻגָּה אֲשֶׁר לֹא נִסְּתָה כַף רַגְלָהּ הַצֵּג עַל הָאָרֶץ מֵהִתְעַנֵּג
וּמֵרֹךְ'. אִיכָּא דְּאָמְרֵי, גְּרוֹגְרוֹת דְּרַבִּי צָדוֹק אָכְלָה, וְאִיתְיְיבָא וּמַתָּה –
ומתה מחמת איסטניסוטותה שלא היתה יכולה לסבול את ריח חוליו
של רבי צדוק. ומבארת הגמרא מה הם גרוגרות דרבי צדוק, דְּרַבִּי
צָדוֹק יָתִיב אַרְבָּעִין שָׁנִין בְּתַעֲנִיתָא דִּלְא לֵיחֲרֵב יְרוּשָׁלַיִם ונעשה גופו
כחוש עד כדי כך דְּכִי הֲוָה אָכֵיל מִידֵי – שכאשר היה אוכל דבר,
הֲוָה מִיתְחֲזֵי מֵאַבָּרֵאי – היה הדבר נראה מחוץ לגרונו, וְכִי הֲוָה
בָּרֵיא – וכאשר גמר את תעניותיו ורצה להבריא את גופו, מַיְיתֵי
לֵיהּ גְּרוֹגְרוֹת – היו מביאים לו תאנים יבשות, מַיְין מַיְיהוּ – והיה
מוצץ את מימיהם, וְשָׁדֵי לְהוּ – וזורק את גוף התאנים, וגרוגרות
אלו שזרק רבי צדוק לאחר שמצץ את מימיהם מצאה מרתא. כִּי
הֲוָה קָא נִיחָא נַפְשֵׁהּ – כאשר יצאה נשמתה של מרתא בת בייתוס,
אַפִּיקָתָא לְכָל דַּהֲבָא וְכַסְפָּא – הוציאה את כל זהבה וכספה,
וּשְׁדִיתֵיהּ בִּשׁוּקָא וזרקה אותם בשוק, וְאָמְרָה, הַאי לְמַאי מִיבָּעֵי לִי –
לשם מה אני זקוקה להם. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב (יחזקאל ז יט) 'כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת
יַשְׁלִיכוּ וּזְהָבָם לְנִדָּה יִהְיֶה, כַּסְפָּם וּזְהָבָם לֹא יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם
עֶבְרַת ה', נַפְשָׁם לֹא יְשַׂבֵּעוּ, וּמֵעֵיהֶם לֹא יְמַלֵּאוּ, כִּי מִכְשׁוֹל עֲוֹנָם
הָיָה'.

אַבָּא סַקְרָא רֵישׁ בְּרִיוֹנֵי דִּירוּשָׁלַיִם, כַּר אֲחָתֵיהּ דְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הֲוָה
– היה בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי, שָׁלַח לֵיהּ רבן יוחנן בן זכאי
תָּא בְּצִינְעָא לְגַבַּאי – בֹּא אלי בסתר, אָתָא – בא אבא סיקרא לרבן
יוחנן בן זכאי, אָמַר לֵיהּ רבן יוחנן בן זכאי, עַד אֵימַת עֲבֵידְתּוּ הָכֵי –
עד מתי תעשו כך, וְקָטְלִיתּוּ לֵיהּ לְעֶלְמָא כְּכַפְּנָא – ותהרגו את
הציבור ברעב, אָמַר לֵיהּ אבא סיקרא מַאי אֵיעֲבִיד – מה אעשה, דְּאִי
אֲמִינָא לְהוּ מִידִי – אם אומר לבריונים דבר, קָטְלוּ לִי – הם יהרגו
אותי, אָמַר לֵיהּ רבן יוחנן בן
זכאי, חֲזֵי לִי תַּקָּנְתָּא לְדִידִי – תמצא לי עצה דְּאֵיפּוֹק – שאוכל
לצאת מהעיר, ועל ידי בן אֲפַשַׁר דַּהֲווֹ הָצְלָה פּוּרְתָּא – יתכן שתהיה
הצלה מועטת לעיר, אָמַר לֵיהּ אבא סיקרא, נְקוֹט נַפְשָׁךְ בְּקָצִירֵי –
תפרסם שאתה חולה, וְלֵיתֵי כּוּלֵּי עָלְמָא וְלִישַׁיְילוּ בָּךְ – ויבואו כל

המשך בעמוד רח

הציבור וישאלו בשלומך וְאֵיתֵי מִידֵי סַרְיָא – ותביא דבר מסריח,
וְאַגְנִי נַפְשָׁךְ – ותשכיבו לידך, וְלֵימְרוּ דְּנָח נַפְשָׁךְ – ויאמרו שאתה מת
ומסריח, וְלֵיעֲיֵילוּ בָּךְ תַּלְמִידָךְ – ויכנסו תלמידיך לשאת את מיטתך,
וְלָא לֵיעֲוֹל בָּךְ אִינִישׁ אָחֳרָנָא – ולא יכנס אצלך איש אחר, דְּלָא
לְרַגְשָׁן בָּךְ דְּקָלִיל אַתְּ – שלא ירגישו שמיטתך קלה כשל אדם חי,
דְּאִינְהוּ יָדְעֵי דְּחַיָּיא קָלִיל מַמָּתָא – שיודעים הם שהחי יותר קל
מהמת, ויבחינו שהינך חי, עֲבִיד הָכִי – עשה כן רבן יוחנן בן זכאי,
ונְכַנֵּם בּוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר לשאת את מיטתו מִצַּד אֶחָד, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִצַּד
אַחֵר, כִּי מָטוּ לְפִיתְחָא – כאשר הגיעו לפתח החדומה, בָּעוּ לְמִדְרְקְרֵיהּ
– רצו הבריונים לדקור את גופו של רבן יוחנן בן זכאי, בכדי
לראות שהוא אכן מת ואינו מערים, אָמַר לְהוּ אבא סיקרא, אם
תעשו כן יֹאמְרוּ עליכם 'רַבָּן דְּחַפְּיוּ', הבריונים לדחוף את גופו של רבן יוחנן בן זכאי לראות אם יצעק,
אָמַר לְהוּ אבא סיקרא, אם תעשו כן יֹאמְרוּ עליכם 'רַבָּן דְּחַפְּיוּ',
פָּתְחוּ לֵיהּ בָּבָא – פתחו לו את השער, נָפַק – יצא רבן יוחנן בן זכאי.
כִּי מָטָא לְהָהֵם – כאשר הגיע רבן יוחנן בן זכאי לאספסיינוס, אָמַר
לו רבן יוחנן בן זכאי שְׁלָמָא עָלָךְ מַלְכָּא – שלום עליך מלך, וחזר
ואמר שְׁלָמָא עָלָךְ מַלְכָּא. אָמַר לֵיהּ אספסיינוס, מִיחַיֵּיבְתְּ תְּרֵי קְטָלָא
– הינך חייב שתי מיתות, חָדָא משום דְּלָאו מַלְכָּא אֲנָא – שאינני
מלך, וְקָא קָרֵית לִי מַלְכָּא – ולעגת לי בכך שקראת לי מלך. וְתוּ –
ומיתה נוספת הינך חייב משום דַּאי מַלְכָּא אֲנָא, עַד הַאִידָּנָא אַמַּאי
לָא אָתֵית לְגַבַּאי – מדוע עד עכשיו לא באת אלי, אָמַר לֵיהּ רבן
יוחנן בן זכאי דְּקָאֲמַרַת לָאו מַלְכָּא אֲנָא – טענתך שאינך מלך אינה
נכונה, לפי

שאיבְרָא מַלְכָּא אַתְּ – באמת מלך אתה עתיד להיות, דְּאִי לָאו מַלְכָּא אַתְּ – שלולא שאתה עתיד להיות מלך לֹא מִימְסְרָא יְרוּשָׁלַיִם בִּידָךְ – לא היתה ירושלים נמסרת בידך, דִּכְתִיב (ישעיה י לד) 'וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל', וְאֵין 'אַדִּיר' אֶלָּא מֶלֶךְ, דִּכְתִיב (ירמיהו ל כא) 'וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וּגו' וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא', הרי שאדיר הוא מושל, וְאֵין 'לְבָנוֹן' אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג כה) 'הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן', והכוונה לבית המקדש שמלבין את עוונותיהם של ישראל, וְדִקְאָמְרַת – וכאשר לטענתך 'אִי מַלְכָּא אָנָא אֲמַאי לֹא קָאָתֵית לְגַבַּאי עַד הָאִידָּנָא', הסיבה שלא באתי אליך היא, פְּרִיוֵי דְּאִית בָּן לֹא שַׁבְקִינָן – הבריונים שנמצאים בינינו אינם מניחים לנו לצאת, אָמַר לֵיהּ אספסיינוס, אִילּוּ הֵיתָה חֲבִית שֶׁל דְּבַשׁ, וְדַרְקוֹן כָּרוּךְ עָלֶיהָ – ונחש דבוק עליה, וכי לֹא הָוְיוּ שׁוֹבְרִין אֶת הֶחָבִית בִּשְׁבִיל שילך הַדַּרְקוֹן, כך גם היה לכם להשחית את חומת העיר ולשורפה באש כדי להשליך את הבריונים מתוכה. אִישְׁתִּיק רבן יוחנן. קָרֵי עֲלֵיהּ רַב יוֹסֵף וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שרַבִּי עֲקִיבָא קרא עליו בן, 'מַשִּׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם יְסַכֵּל' (ישעיה מד כה), הקב"ה נטל את חכמתו של רבן יוחנן, שכן אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ – היה עליו לומר לו שאין צריך לשבור את החבית, אלא שַׁקְלִינָן צְבָתָא – נוטלים צבת, וְשַׁקְלִינָן לֵיהּ לְדַרְקוֹן וְקָטְלִינָן לֵיהּ, ונוטלים את הדרקון והורגים אותו, וְחָבִיתָא שַׁבְקִינָן לָהּ – ואת החבית מניחים ואין צריך לשוברה, ולכן ציפינו שאולי נוכל לנצחם ולהוציאם מן העיר ללא צורך בשבירת החומה, ואחר כך היינו משלימים איתך.

אַדְּהָכִי אָתֵי פְּרִיסְתָּקָא עֲלֵיהּ מֵרוֹמִי – בינתים הגיע שליח מרומי, וְאָמַר לֵיהּ לאספסיינוס קוּם, דְּמִית לֵיהּ קֵיסָר – משום שמת הקיסר, וְאָמְרֵי הָנְהוּ חֲשִׁיבֵי דְּרוֹמִי לְאוֹתִיבָךְ בְּרֵישָׁא – והחליטו חשובי רומי למנותך לקיסר ולהושיבך בראש.

בזמן ששמע אספסיינוס בשורה זו, הָוָה סָיֵים חַד מְסָאנֵי – היה נועל מנעל אחד, וכאשר בָּעָא לְמִסַּיְימָא לְאַחֲרִינָא – רצה לנעול את מנעלו האחר, לֹא עַיֵּיל – לא הצליח להכניס את רגלו למנעל, בָּעָא לְמִשְׁלְפָא לְאִידָּךְ – רצה לחלוץ את הנעל הראשונה שנעל כבר, לֹא נָפֵק – לא הצליח להוציא את רגלו מהמנעל, לפי שרגלו נתרחבה, אָמַר אספסיינוס, מַאי הַאי – מה זה, מדוע קרה לי דבר כזה, אָמַר לֵיהּ רבן יוחנן בן זכאי, לֹא תִּצְטַעַר על כך שרגליך התרחבו, לפי שאין זה מחמת חולי, אלא משום שִׁשְׁמוּעָה טוֹבָה אָתְיָא לָךְ – משום ששמעת שמועה טובה, ונתרחבו ונתרחבו עצמותיך, וכִּדְכְתִיב (משלי טו ל) 'שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן [–מרחיבה] עָצֶם'.

שאל אותו אספסיינוס, אֶלָּא מַאי תַּקַּנְתֵּיהּ – מה תקנתי, כיצד אצליח לנעול את מנעלי, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, לֵיתֵי אִינִישׁ דְּלֵא מִיתְבָא דַּעְתָּךְ מִינֵיהּ – יביאו אדם שאין דעתך נוחה ממנו, וְלִחְלִיף קָמָךְ – ויעבור לפניך, ועל ידי כן רגלך תחזור לקדמותה, וכִּדְכְתִיב (משלי יז כב) 'רוּחַ נְכֵאָה תְיַבֶּשׁ גָּרֶם' – ורוח שבורה תיבש עצם, ולכן כאשר יעבור לפניך שונאך ורוחך תישבר, תתיבש רגלך ותהיה צרה כמקודם. עֲבַד הָכֵי – עשה כן אספסיינוס, והעבירו לפניו אדם ששונאו, ואכן עַיֵּיל – רגלו השניה נכנסה למנעלו.

אָמַר לֵיהּ אספסיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, וּמַאַחַר דְּחָכְמִיתוּ כּוּלֵי הַאי – ומאחר שהינכם חכמים כה מופלגים, מדוע לא התחכמתם ועד הָאִידָּנָא אֲמַאי לֹא אָתֵיתוּ לְגַבַּאי – ולא באתם אלי עד עכשיו, להשלים עמי. אָמַר לֵיהּ רבן יוחנן בן זכאי, וְכִי לֹא אָמְרֵי לָךְ שלא יבולתי לבוא מחמת הבריונים, אָמַר לֵיהּ אספסיינוס, אֲנָא נַמִּי אָמְרִי לָךְ – אף אני עניתי לך במשל, שהייתם צריכים להחריב את החומה ולסלק מכם את הבריונים, ולבוא אלי.

אָמַר לֵיהּ אספסיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, מאחר שנעשיתי למלך, מֵיזַל אֲזִילְנָא – הריני הולך לרומי, ששם מקום המלכות, וְאֵינָשׁ אַחֲרִינָא מְשַׁדַּרְנָא – ואשלח שר צבא אחר שילחם עם ישראל ויכניעם, אֶלָּא בָּעֵי מִינַּאי מִידֵּי דְּאֶתֵּן לָךְ – תבקש ממני דבר שאותו אתן לך. אָמַר לֵיהּ רבן יוחנן בן זכאי, שלוש בקשות יש לי ממך: א. תֵּן לִי יַבְנֶה וַחֲכָמֶיהָ שלא תחריבה ולא תהרוג את חכמיה. ב. וְשׁוּשֵׁילְתָּא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל – אל תהרוג את משפחת רבן גמליאל הנשיא, ובבך ישאר זכר למלכות בית דוד. ג. וַאֲסָוְותָא דְּמַסְיָין לֵיהּ לְרַבִּי צָדוֹק – ורופאים מאנשיך תן לי, שירפאו את רבי צדוק, שנתקצרו מעיו מרוב תעניותיו, ולא היה יכול לבלוע אוכל. קָרֵי עֲלֵיהּ רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵימָא ויש אומרים שרַבִּי עֲקִיבָא קרא עליו בן, 'מַשִּׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם יְסַכֵּל' (ישעיה מד כה), אִיבָּעֵי לְמֵימַר לֵיהּ – רבן יוחנן בן זכאי היה צריך לומר לקיסר שֶׁהָדָא וּמְנָא – שיעזוב את ירושלים בפעם זו. מבארת הגמרא מדוע רבן יוחנן לא ביקש כן מאספסיינוס, וְהוּא – רבן יוחנן בן זכאי סָבַר, דְּלָמָא כּוּלֵי הַאי לֹא עָבִיד – אולי אם יבקש בקשה גדולה כזו, לעזוב את ירושלים, לא יעשה אספסיינוס את בקשתו, וְנמצא שאפילו הַצָּלָה פּוּרְתָּא [–מועטת] נַמִּי לֹא חֲזֵי – גם לא תהא, ולכן ביקש את הדברים האלו, בכדי שלפחות תהא הצלה מועטת.

מבררת הגמרא, אַסָוְותָא דְּמַסְיָין לֵיהּ לְרַבִּי צָדוֹק, מַאי הִיא – כיצד ריפאו הרופאים את רבי צדוק ממחלתו, יוֹמָא קַמָּא אַשְׁקְיוּהּ מַיָּא דְּפַאֲרֵי – ביום הראשון השקוהו מים ששרו בהם סובין, שהם קלים ביותר, שיכול היה רבי צדוק לבלוע. לְמָחָר השקוהו מַיָּא דְּסִיפּוּקָא – מים ששרו בהם סובין גסים יותר, ושמעורב בהם קמח. לְמָחָר השקוהו מַיָּא דְּקִימְחָא – מים ששרו בהם קמח, שהם סמיכים יותר, עַד דְּרָווּחַ מֵרֵעֵיהּ – עד שמיעיו התרחבו פּוּרְתָּא פּוּרְתָּא – מעט מעט, והיה יכול לאכול כל מיני מאכל.

אָזַל אספסיינוס, שַׁדְרֵיהּ לְטִיטוּס – ושלח את טיטוס שילחם עם ישראל.

נאמר בתורה (דברים לב לז) 'וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בּוֹ' – והיינו שהאויב שיבוא על ישראל יאמר היכן אלוהיהם החזק שהם חוסים בו, זֶה הוּא טִיטוּס הָרָשָׁע, שֶׁחֵירֵף וְגִידֵּף כְּלַפֵּי מַעְלָה ואמר שהקב"ה כביכול אינו נמצא.

מָה עָשָׂה טיטוס הרשע, תָּפַשׂ זוֹנָה בְּיָדוֹ, וְנִכְנַס עמה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, וְהִצִּיעַ סֵפֶר תּוֹרָה תחתיהם, וְעָבַר עָלֶיהָ עֲבֵירָה וזנה עמה שם. וְנָטַל סַיָּיף [–חרב] וְגִידֵּר אֶת הַפָּרוֹכֶת – וחתך את הפרוכת, וְנַעֲשָׂה נֵס, וְהָיָה דָּם מְכַצְבֵּץ וְיוֹצֵא, וְכָפַר טיטוס הרשע שֶׁהָרַג אֶת עַצְמוֹ – כביכול את הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עד ד) 'שָׂאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶיךָ – שאגו שונאיך בתוך בית מקדשך שָׂמוּ אוֹתֹתָם אוֹתֹת' – וכשגברה ידם להחריבו, אמרו שהסימנים שלהם הם סימנים אמיתיים, וכן היה טיטוס הרשע סבור שסימנו שהרג את עצמו הוא סימן אמיתי.

אַבָּא חָנָן אוֹמֵר פסוק זה (תהלים פט ט) יש לדרוש על מעשה זה, 'מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ', ופירושו 'מִי כָמוֹךָ חָסִין' – מתאפק וְקָשֶׁה, שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ את נִיאוּצוֹ וְגִידּוּפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וְשׁוֹתֵק.

דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, נאמר בתורה (שמות טו יא), 'מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם ה'', ויש לדרוש שהפירוש הוא מִי כָּמוֹכָה בָּאֵלִמִּים שאינם עונים למחרפיהם.

הגמרא ממשיכה לספר את מעשיו של טיטוס הרשע: מָה עָשָׂה טיטוס הרשע, נָטַל אֶת הַפָּרוֹכֶת, וַעֲשָׂאוֹ כְּמִין גַּרְגּוֹתָנִי – סל גדול, וְהֵבִיא את כָּל הַכֵּלִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְהִנִּיחָן בָּהֶן – בפרוכת, וְהוֹשִׁיבָן בִּסְפִינָה, לֵילֵךְ לְהַשְׁתַּבֵּחַ בְּעֵירוֹ.

הגמרא דורשת על מעשה זה פסוק, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח י) 'וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבוּרִים וּבָאוּ, וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלֵּכוּ, וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בָּעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ', ודורשת הגמרא, אַל תִּיקְרֵי 'קְבוּרִים' אֶלָּא 'קְבוּצִים', וְאַל תִּיקְרֵי 'וַיִּשְׁתַּכְּחוּ' אֶלָּא 'וַיִּשְׁתַּבְּחוּ', וביאור הפסוק הוא, שהרשעים נקבצו ובאו ממקום המקדש, בכדי להשתבח בעירם על מעשי הגבורה שעשו בבית המקדש. אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שדרשו את התיבה 'קבורים' ככתיבתה, והיינו קְבוּרִים מֵמָּשׁ, דַּאֲפִילּוּ מֵתֵי דְּמַטְמְרָן – מטמונם של ישראל שהיה קבור ומוסתר, אֵינָלֵיָא לְהוֹן – נתגלה להם.

בעודו מפליג בספינה, עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל – רוח סערה שֶׁבָּיָם ואיימה לְטַבְּעוֹ, אָמַר טיטוס הרשע כְּמִדּוֹמֶה אֲנִי, שֶׁאֱלֹהֵיהֶם שֶׁל ישראל אֵלּוּ, אֵין גְּבוּרָתוֹ אֶלָּא בַּמַּיִם. והראיה, שֶׁבָּא פַּרְעֹה, טִבְּעוֹ בַּמַּיִם של ים סוף, וּבָא סִיסְרָא, טִבְּעוֹ בַּמַּיִם של נחל קישון, ולכן אַף הוּא עוֹמֵד

המשך בעמוד רי

עָלֵי כעת, ורוצה לְטַכְּעֵנִי בַּמַּיִם, אִם גִּבּוֹר הוּא, יַעֲלֶה לַיַּבָּשָׁה, וְיַעֲשֶׂה עִמִּי שם מִלְחָמָה, ונראה מי ינצח.

יָצְתָה בַּת קוֹל מהשמים, וְאָמְרָה לוֹ, רָשָׁע בֶּן רָשָׁע, בֶּן בְּנוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע, בְּרֵיָה בַּלָּה יֵשׁ לִי בָּעוֹלָמִי, וַיְהוּשׁ שְׁמָהּ, אַמַּאי קָרֵי לָהּ בְּרִיָּה בַּלָּה – מדוע נקרא היתוש בריה קלה, משום דְּמַעֲלָנָא אִית לָהּ – שיש לה פה להכניס את האוכל, וּמַפְקָנָא לֵית לָהּ – ואין לה פתח להוציא הרעי, עָלָה לַיַּבָּשָׁה, וְתַעֲשֶׂה עִמָּהּ מִלְחָמָה, ונראה מי ינצח.

עָלָה טיטוס לַיַּבָּשָׁה, בָּא יְהוֹשׁ, וְנָכְנַם בְּחוֹטְמוֹ – באפו, וְנִקֵּר בְּמוֹחוֹ שִׁבְעָ שָׁנִים. יוֹמָא חַד, חֲוָה קָא חָלִיף אַבָּבָא דְּבֵי נַפָּחָא – יום אחד, עבר טיטוס לפני פתח של בית נפחים, וּשְׁמַע היתוש אֶת קַל אַרְנַפָּחָא – קול דפיקות הקורנס, שהיה הנפח דופק בו, וְאִישְׁתִּיק – ופסק היתוש מלנקר במוחו. אָמַר טיטוס, אִיכָּא תַּקָּנְתָא – יש לי תקנה ודרך כיצד להפסיק את ניקורו של היתוש. כָּל יוֹמָא מַיְיתוּ נַפָּחָא – בכל יום היו מביאים אליו נפח, וּמָחוּ קַמֵּיהּ – והיו דופקים לפניו. לִנפח נָבְרִי, יָהֵיב לֵיהּ – נתן טיטוס בשכרו אַרְבַּע זוּזֵי, ולִנפח יִשְׂרָאֵל לֹא שילם מאומה, וְאָמַר לֵיהּ מֵיסְתַּיֵיךְ – דייך בשכר זה דְּקָא חָזֵית בְּסַנָּאךְ – שאתה רואה את שונאך מצטער. עַד תְּלָתִין יוֹמִין עָבַד חָכְמִי – במשך שלושים יום עשה טיטוס כך, ושתק היתוש מחמת קול דפיקות הקורנס, מְכָּאן וְאִילָךְ – לאחר שלושים יום שוב לא הועילה תקנה זו, משום שְׁכֵיוָן דְּדַשׁ – שהורגל היתוש לקול דפיקות הקורנס, דְּשׁ – התרגל, ושוב לא פסק מניקורו מחמת קול דפיקות הקורנס.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עֲרוֹבָא, אֲנִי הָיִיתִי בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וּכְשֶׁמֵּת טיטוס פָּצְעוּ אֶת מוֹחוֹ ופתחוהו, וּמָצְאוּ בּוֹ את היתוש, שהיה גדול כְּצִפּוֹר דְּרוֹר, והיה במִשְׁקַל שְׁנֵי כַּלָּעִים. כְּמַתְנִיתָא תָּנָא שהיה גודלו של היתוש כְּגוּוָל בֶּן שָׁנָה, והיה במִשְׁקַל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר אַבַּיֵי, נְקָטִינַן – קבלה יש בידינו, שפִּיו היה שֶׁל נְחוֹשֶׁת, וְצִפּוֹרְנָיו היו שֶׁל בַּרְזֶל.

כִּי הַוָה קָא מָיֵית – כאשר עמד טיטוס למות, ציוה וְאָמַר לְהוּ לאנשיו, לאחר מיתתי לְיַקָּלוּהָ לְהַהוּא גַּבְרָא – שישרפו את אותו אדם, כלומר אותי, וּלְבַדְרֵי לְקִיטְמֵיהּ אֲשֶׁךְ יַמַּי – ויפזרו את אפרו בשבע ימים, בשביל דְּלֹא לִשְׁכַּחְיהּ אֲלָהָא דְּיהוּדָאֵי, וְלוֹקְמֵיהּ בְּדִינָא – שלא ימצאנו אלהי היהודים ויעמידו בדין.

אוּנְקְלוֹס בַּר קְלוֹנִיקוּס, בַּר אֲחָתֵיהּ דְּטִיטוּס הֲוָה – היה בן אחותו של טיטוס, בָּעֵי לְאַנּוֹיֵי – ורצה להתגייר, אֲזַל, אַסְּקֵיהּ לְטִיטוּס בְּנִגְרָא – הלך והעלה את טיטוס באוב, וְאָמַר לֵיהּ – שאל אונקלוס את טיטוס, מַאן חָשִׁיב בַּהֲהוּא עָלְמָא – מי חשוב בעולם הבא. אָמַר לֵיהּ – ענה לו טיטוס, יִשְׂרָאֵל. חזר אונקלוס ושאל את טיטוס, מַהוּ לְאִתְדַּבּוֹקֵי בְּהוּ – האם כדאי להדבק בהם, ולהתגייר, אָמַר לֵיהּ טיטוס, לֹא תוכל לעמוד בכך, שכן מִילֵּיהוּ נְפִישִׁין – מצוותיהם מרובות, וְלֹא מָצִית לְקַיּוּמִינְהוּ – ולא תוכל לקיימם. אלא זאת איעצך, זִיל אִינְדֵי בְּהוּ בַּהֲהוּא עָלְמָא – לך תתגרה בהם בעולם הזה, וְהָוֵית רֵישָׁא – ותיעשה לראש, דִּכְתִיב (איכה א ה) ’הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ וְגוֹ‘, והיינו שכָּל הַמְיַצֵּר לְיִשְׂרָאֵל – העושה צרות לישראל נַעֲשֶׂה לְרֹאשׁ. אָמַר לֵיהּ – שאל אונקלוס את טיטוס, דִּינֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, בְּמַאי – מה דינו של אותו אדם, כלומר מה עונשך. אָמַר לֵיהּ טיטוס לאונקלוס